

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Prusko-rakouské vztahy v letech 1864–1866

Vladimír Sosna

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Prusko-rakouské vztahy v letech 1864–1866

Vladimír Sosna

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Miroslav Šedivý, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucímu své bakalářské práce doc. PhDr. Miroslavovi Šedivému, Ph.D., za jeho pomoc a rady, které mi poskytl při jejím zpracování.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Obsah

2. BISMARCK A PRUSKÉ AMBICE V RÁMCI NĚMECKÉHO SPOLKU	3
2.1. Otto von Bismarck	3
2. 2. Německý spolek	5
2. 3. Pruské ambice	6
3. DÁNSKO-NĚMECKÁ VÁLKA	8
3. 1. Šlesvicko-holštýnská otázka	8
3. 2. Důvody konfliktu	10
3. 3. Dánsko-německá válka	12
3. 4. Porážka Dánska, Londýnská konference a Vídeňská mírová smlouva ...	14
4. CESTA K VÁLCE 1866	17
4. 1. Gasteinská konvence	17
4. 2. Cesta k válce	20
5. PRUSKO-RAKOUSKÁ VÁLKA	23
5. 1. Porážka spojenců Rakouského císařství	23
5. 2. Válka s Italským královstvím	25
5. 3. Operace v Čechách	27
5. 4. Bitva u Hradce Králové	29
5. 5. Mikulovské příměří a Pražský mír	30
6. ZÁVĚR	33
7. SEZNAM LITERATURY	33

8. RESUME..... 38

1. ÚVOD

Tématem této bakalářské práce jsou vztahy Rakouského císařství a Pruského království mezi lety 1864 a 1866. Ve vymezeném období proběhlo mnoho důležitých událostí, které významně ovlivňovaly vztahy těchto států. Hlavním cílem práce by mělo být zmapování nejdůležitějších událostí, které se mezi těmito dvěma státy odehrály. Autor při tvorbě práce využívá přímé metody. Autor se v práci zaměřuje na diplomatická jednání, která se udála v daném období více než na válečné zápolení. Čtenář by měl získat kompletní informace o veškerých jednáních, smlouvách a válkách, v nichž byly Prusko a Rakousko ve vymezeném období společně zainteresovány a ovlivňovaly jejich vzájemné vztahy. Práce vrcholí událostmi prusko-rakouské války v roce 1866.

Autor pro plné pochopení tématu považuje za nutné čtenáře seznámit s osobností, kterou byl Otto von Bismarck, jehož role ve vymezeném období byla klíčová. Dále je podstatné se zmínit o Německém spolku jako instituci a rozebrat si více do hloubky Pruské ambice v rámci Spolku. Výše jmenovaným tématům je věnována první kapitola *Bismarck a pruské ambice v rámci Německého spolku*. Další kapitola, jejíž název je *Dánsko-německá válka*, přiblíží čtenáři šlesvicko-holštýnskou otázku, vznik sporu Německého spolku s Dánskem v roce 1863 a samotnou Dánsko-německou válku. Třetí kapitola *Cesta k válce 1866* se věnuje vývoji vztahů mezi Rakouskem a Pruskem od konce Dánsko-německé války do začátku války Prusko-rakouské. V této kapitole se čtenář dozví například o Gasteinské konvenci, která řešila otázku rozdělení kořisti z války s Dánskem. Čtvrtá kapitola *Prusko-rakouská válka* přiblíží čtenáři všechny fronty, na nichž se během války bojovalo, větší prostor je věnován válce v Čechách a hlavně bitvě u Hradce Králové. V této poslední kapitole se čtenář dozví o předběžném míru v Mikulově a hlavně Pražském míru, z nichž vzešlo nové uspořádání poměrů sil nejen ve střední Evropě.

V česky psané literatuře je k tomuto tématu napsáno velké množství monografií. Významným zdrojem byla pro autora kniha *Válka 1866* od Pavla

Běliny a Josefa Fučíka, která obsahuje informace o původu prusko-rakouského antagonismu, dánsko-německé válce a především o počátku, průběhu i konci války Prusko-rakouské. Dále se v této knize nachází informace o mírových jednáních v Praze. Dalším důležitým zdrojem je kniha Karla Richtera s názvem *Třeba i železem a krví*, v níž autor našel mnoho užitečných informací o průběhu bojů jak za války Dánsko-německé tak Prusko-rakouské. Monografie *Vzpomínka na Hradec Králové* od autora Otty Urbana dále prohloubila autorovi znalosti o válce Pruska s Rakouskem v roce 1866. Kniha Luboše Taraby *Prodané vítězství* obsahovala užitečné informace o jednáních Pruska s Itálií před započítím války s Rakouskem. Pro autora byly velice významné také články z Historického obzoru od Jana Halíka, konkrétně se jednalo o *Prusko, Rakousko a šlesvicko-holštýnská otázka a Gasteinská konvence 1865*, Jan Halík v těchto člancích důkladně popisuje především diplomatické záležitosti namísto vojenských, díky čemuž se staly oba články pro autora nezbytnými. Další významný článek z Historického obzoru je od Davida Eisnera, jehož článek *Bismarck, Rakousko a předběžný mír v Mikulově*, umožnil autorovi napsat o bodech, které předběžný mír z Mikulova obsahoval.

2. BISMARCK A PRUSKÉ AMBICE V RÁMCI NĚMECKÉHO SPOLKU

2.1. *Otto von Bismarck*

Otto von Bismarck se narodil 1. dubna 1815 v Schönhausenu na Labi. Jeho otec Ferdinand byl východolabský junker a jeho matkou byla Vilemína Menckeová z měšťanské rodiny v Lipsku. V sedmnácti letech odešel studovat univerzitu do Göttingenu.¹ Bismarck zde prožíval bouřlivý život, což dokládá jeden z jeho životopisců takto: „*Nestudoval, nýbrž byl studentem.*“² Později odešel studovat do Berlína, kde se již choval jako správný gentleman a vyhledával vyšší vrstvy. Bismarck se velmi vzdělával, hodně četl a naučil se mnoha jazykům. Na matčino přání se věnoval úřednické dráze, dostal místo v Cáchách a následně vstoupil do vládního úřadu v Postupimi, kde však byl pouze několik měsíců, než odešel na roční vojenskou službu. Během této doby v něm uzrálo rozhodnutí skončit s úřednickou kariérou.³ Bismarck chtěl být tím, kdo vede, toužil po tom mít moc nad lidmi. Tento jeho osobnostní rys se ukazuje v dopise jeho sestřenicí ze září 1838, ve kterém píše: „*Činnost jednotlivých úředníků u nás je málo samostatná, pruský úředník podobá se členu v orchestru, ať hraje první housle, nebo triangl, musí bez přehledu a bez vlivu na celek odehrát svůj předepsaný part, ať jej považuje za dobrý, nebo špatný. Já však chci dělat hudbu podle vlastního gusta, nebo vůbec žádnou.*“⁴ Bismarckův život byl ovlivněn také evangelickým pietismem, díky němuž se seznámil s vlivným rodem Gerlachů, kteří mu otevřeli dveře k politické kariéře. Koncem roku 1845 zemřel Bismarckův otec. Bismarck se stává pánem svého rodiště a pomýšlel na zvolení do zemského sněmu.⁵ V únoru 1847 byl v Prusku poprvé svolán zemský sněm, na který byl Bismarck zprvu zvolen pouze jako náhradní poslanec. Dvaatřicetiletý Bismarck se tak dal na

¹ TAYLOR, A. J. P., *Bismarck*, Praha 1998, s. 21.

² BAUER, František, *Bismarck. Diplomat a státník*, Praha 1941, s. 6.

³ LOEWENSTEIN, Bedřich, *Otto von Bismarck*, Praha 1968, s. 17.

⁴ Tamtéž.

⁵ BAUER, s. 8.

politickou dráhu a přidal se do menšinové konzervativní frakce kolem bratrů Gerlachů. V parlamentu Bismarck otevřeně zastával reakcionářské postoje, čímž se dostal do přízně dvora. V témže roce chystal noviny, které nebyly závislé na vládě, noviny se jmenovaly *Kreuzzeitung*.⁶ Po revoluci v roce 1848 byl Bismarck velice zklamaný, že se liberální síly dostaly k větší moci, než měly předtím. Do nového pruského sněmu nebyl zvolen. K tomuto Loewenstein ve své knize píše: „*O to více se zapojil do dvorských intrik proti zrádné liberální vládě politizujících obchodních cestujících.*“⁷

Po několika letech se Bismarck stal diplomatem, byť ne profesionálním. Vážili si ho za jeho spolehlivé konzervativní smýšlení, navíc hovořil plynně několika jazyky. Také za sebou měl několik přímluvců z vyšších vrstev. V červnu roku 1851 se stal vyslancem ve Frankfurtu nad Mohanem po svém předchůdci, který odjel do Petrohradu. Během osmi let, jež strávil ve Frankfurtu, vyrostl z diplomatického nováčka sebevědomý muž, který dával lekce z diplomacie svému nadřízenému.⁸ V roce 1859 se přesunul jako velvyslanec do Petrohradu na carský dvůr, kde se díky svým proruským postojům za krymské války a své schopnosti společensky okouzlovat, stal velice oblíbeným. Po třech letech byl jmenován velvyslancem v Paříži, kde však strávil pouze několik měsíců, jelikož v Berlíně se zostřila vnitropolitická situace. Král se dostal do konfliktu s liberální většinou v parlamentu kvůli vojenskému rozpočtu. Rádcí králi doporučovali, aby dosadil na post ministerského předsedy Bismarcka. Poté, co sněm drtivou většinou odhlasoval škrtnout z rozpočtu veškeré výdaje na armádu, byl Vilém blízko abdikaci. Ministr války Albrecht von Roon vymohl Bismarckovi audienci u krále. Ten, na ni přijel plný elánu. Bismarck bojovně prohlásil: „*Ted' nejde o detaily, nýbrž o otázku kdo z koho, královská moc nebo parlament?*“⁹ K tomu dodal, že je rozhodnut raději zemřít s králem, než by ho v boji opustil. Na krále proslov velice

⁶ LOEWENSTEIN, s. 32.

⁷ Tamtéž, s. 31.

⁸ TAYLOR, s. 89.

⁹ LOEWENSTEIN, s. 62.

zapůsobil, roztrhl svou abdikací listinu a jmenoval Bismarcka ministerským předsedou, kterým byl až do roku 1871, kdy se stal německým kancléřem. Kancléřem poté byl až do roku 1890, kdy byl na vlastní žádost propuštěn z úřadu.¹⁰ Bismarck zemřel v roce 1898.

2. 2. Německý spolek

Německý spolek vznikl roku 1815 jako nástupnický útvar nahrazující Svatou říši římskou, která byla v roce 1806 zrušena Františkem I. na nátlak Napoleona, jenž místo ní vytvořil Rýnský spolek.¹¹ Německý spolek vznikl v rámci Vídeňského kongresu, kde byla dne 8. června 1815 podepsána spolková akta, která byla o pět let později zařazena ve Vídeňských závěrečných aktech z 15. května 1820.¹²

Spolek měl celkem 39 členů z toho 35 států a 4 svobodná města, členem spolku byl také anglický král skrze personální unii s Hannoverem, dánský král, jenž byl ve Spolku z pozice vévody holštýnského a nizozemský král coby velkovévoda lucemburský a vévoda limburský.¹³ Předsedou Spolku byl rakouský císař, který měl pouze omezené pravomoci. Ve Frankfurtu nad Mohanem byla zřízena stálá konference vyslanců, jež byla označována jako Spolkový sněm a nahrazovala Říšský sněm z dob Svaté říše římské. Všichni členové Spolku se podpisem zavazovali, že budou mít ústavu, která ale bude v souladu se spolkovými akty a nebude je porušovat.¹⁴ Jednou z hlavních funkcí Spolku bylo udržovat mír v německém prostoru. Zajišťoval, že se spory budou řešit spíše diplomatickou cestou, pro případ války Spolek disponoval spolkovou armádou, do níž byly všechny členské státy povinny dodat svoje oddíly, navíc by v případě konfliktu přišly na pomoc i rakouské a pruské armády, které disponovali velkým

¹⁰ BAUER, s. 37.

¹¹ KRIEGER, Karl-Friedrich, MÜLLER, Heine, VOLLRATH, Hanna, *Dějiny Německa*, Praha 2004, s. 245.

¹² BĚLINA, Pavel, FUČÍK, Josef, *Válka 1866*, Praha 2005, s. 31.

¹³ ŠEDIVÝ, Miroslav, *Zrod německého nacionalismu*, Plzeň 2014, s. 81–82.

¹⁴ Tamtéž.

množstvím vojáků.¹⁵ Spolek byl díky tomu značnou vojenskou i politickou silou v Evropě a byl schopen zadržovat Francii na západě a Rusko na východě.

Spolek fungoval až do roku 1866, kdy Pruské království porazilo Rakouské císařství. Pražským mírem Rakousko vystoupilo z Německého spolku, který tímto fakticky zanikl. Prusko si založilo svůj Severoněmecký spolek, do nějž přistoupilo Sasko, bývalý rakouský spojenec, a další státy v severním Německu.¹⁶

2. 3. Pruské ambice

Pruské království vždy mělo ambice být dominantní silou v německém prostoru na úkor Rakouska, prusko-rakouský antagonismus z 18. století byl na půl století přerušen Napoleonskými válkami a následnými roky, kdy se panovníci obou zemí báli revolucí. Ve druhé polovině 19. století začínají v Prusku sílit názory, že by se mělo stát hlavní mocností v Německém spolku na úkor Rakouska.

V roce 1862 se stává Otto von Bismarck pruským ministerským předsedou a již několik dní po svém zvolení prohlásí: „*Nikoliv projevy a většinovými rozhodnutími se řeší velké otázky doby, v tom se léta 1848 a 1849 mylila, nýbrž železem a krví.*“¹⁷ Bismarck byl po svých zkušenostech ze Spolkového sněmu ve Frankfurtu, kde rakouský ministerský předseda Felix Schwarzenberg provozoval hegemonistickou politiku na úkor Pruska, toho názoru, že Německo musí být sjednoceno podle maloněmeckého řešení, tudíž bez Rakouského císařství.¹⁸ Byl rozhodnut sjednotit Německo pod pruskou nadvládou a to i vojenskou silou. Konzervativní Prusko v této době nebylo i kvůli ústavnímu konfliktu, který vznikl kvůli dohadům o vojenském rozpočtu, v Německém spolku příliš oblíbené

¹⁵ ŠEDIVÝ, s. 89.

¹⁶ BĚLINA, FUČÍK, s. 479.

¹⁷ SCHOEPS, Hans-Joachim, *Dějiny Pruska*, Praha 2004, s. 201.

¹⁸ RICHTER, Karel, *Třeba i železem a krví. Prusko-rakouské války 1740–1866*, Praha 2007, s. 257.

a převážně státy v jižním Německu pocitovaly větší sympatie k Rakouskému císařství.¹⁹

Rakousko se snažilo posílit své postavení v Německém spolku a počátkem března roku 1863 předal rakouský císař František Josef I. pruskému králi Vilémovi I. plán na reformování Německého spolku. Reforma se týkala Spolkového sněmu, který měl být transformován ve shromáždění delegátů všech spolkových států. Dohody o reformě mělo být dosaženo v srpnu téhož roku na zasedání Sněmu ve Frankfurtu. Panovníci zúčastněných států považovali některé nároky za zcela legitimní a nebyli proti rokování, odmítali se však nechat k čemukoliv nutit. Pruský král by rovněž nebyl proti, ale než za ním do lázní, ve kterých v té době zrovna pobýval, dorazil posel v osobě saského krále Jana, přijel Bismarck, jenž mu odjezd do Frankfurtu rozmluvil, jelikož by to podle něj bylo proti zájmu Pruska. Díky neúčasti pruského krále ztrácelo jakékoliv rozhodnutí, tím celý sněm smysl a jednání tak bylo odsouzeno k nezdaru.²⁰ Tento akt byl faktickým začátkem Bismarckova plánu na sjednocení Německého spolku pod pruskou taktovkou.

¹⁹ SCHOEPS, s. 202.

²⁰ BĚLINA, FUČÍK, s. 52.

3. DÁNSKO-NĚMECKÁ VÁLKA

3. 1. Šlesvicko-holštýnská otázka

Šlesvicko-holštýnská otázka byla ve své době složitým problémem evropské politiky, k němuž britský ministerský předseda lord Palmerston ironicky poznamenal: „Šlesvicko-holštýnskou otázku pochopili pouze tři lidé: princ regent Albert, ten však zemřel; jeden německý učenec, který se kvůli tomu zbláznil, a já sám, ale už jsem to bohužel zapomněl.“²¹ Kořeny problému sahaly až do středověku. Spojení šlesvického vévodství a dánské koruny se upevnilo v roce 1157, v té době se stal dánským králem šlesvický vévoda Valdemar. Roku 1326 bylo Šlesvicko uděleno jako korunní léno holštýnským hrabatům, což vedlo k personálnímu oddělení od Dánska a propojení s Holštýnskem, jenž spadalo do Svaté říše římské.²² Na základě smlouvy z Nyborgu, která pochází z roku 1386, bylo šlesvické vévodství uděleno opět holštýnskému hraběti, vznikl tak útvar Šlesvicko-Holštýnsko. V roce 1460 Kristián I. potvrdil spojení Šlesvicka s Holštýnskem a platnost Valdemarovy konstituce, což byl dokument zaručující neoddělitelnost obou zemí.²³ Holštýnsko, které povýšil v roce 1474 císař na vévodství, zůstalo až do roku 1806 říšským lénem. Na Vídeňském kongresu byla potvrzena příslušnost Šlesvicka-Holštýnska a Lauenburska k Dánsku a vymezeno jejich zvláštní postavení: jelikož v Holštýnsku a Lauenbursku byla většina obyvatelstva německá, stala se obě území členy Německého spolku.²⁴

V první polovině 19. století v Dánsku sílily tendence pro sepsání ústavy, které měly čím dál větší nacionalistický podtext. Ve Šlesvicku-Holštýnsku němečtí liberálové požadovali vytvoření zvláštní konstituční monarchie, v níž by oba územní celky splynuly v jeden a následně se oddělily od Dánského království. Dánští liberálové se naopak snažili oddělit vévodství od sebe a začlenit Šlesvicko

²¹ SCHOEPS, s. 207.

²² BĚLINA, FUČÍK, s. 67.

²³ HÁLEK, Jan, *Prusko, Rakousko a šlesvicko-holštýnská otázka*. In: *Historický obzor* 13, 2002, 7/8, s. 169.

²⁴ Tamtéž.

do Dánska.²⁵ Ve čtyřicátých letech 19. století vznikl proud zvaný skandinavismus, který propagoval historickou jednotu severských zemí a v Dánsku sloužil mimo jiné k ospravedlnění nároků na anexi Šlesvicka. V roce 1846 vyhlásil Kristián VIII. společné dědictví trůnu pro Dánsko i Šlesvicko, což pobuřovalo německé nacionalisty, jelikož v Dánsku bylo od roku 1665 možné, aby korunu dědily i ženy, avšak ve vévodství platil sálský zákoník, podle něž mohli dědit pouze muži a společné následnictví by tak fakticky znamenalo anexi vévodství.²⁶ V roce 1848 nastoupil na trůn Frederik VII. a přislíbil dát Dánsku i vévodství společnou ústavu, což však bylo nepřijatelné pro oba nacionalistické tábory. Dánští nacionalisté nechtěli potvrdit historickou sounáležitost a byli ochotni připojit pouze dánské Šlesvicko, německým nacionalistům se nelíbilo utužení spojení s Dánskem.²⁷

V roce 1848 se revoluce šířila celou Evropou a nevyhnula se ani Dánsku. Dánští liberálové se v reakci na zprávy o připravovaném vystoupení německých nacionalistů sešli ve dnech 20. a 21. března v Kodani v divadle Casino, odtud se vydal průvod ke královskému zámku. Král vyhověl jejich požadavkům. Byla vytvořena nová liberální vláda, jejíž cílem bylo připojit k Dánskému království celé Šlesvicko.²⁸ Ve Šlesvicku i Holštýnsku se vzbouřilo německé obyvatelstvo a vytvořilo prozatímní vládu v hlavním městě Holštýnska, jímž byl Kiel, která proklamovala odtržení obou vévodství od Dánska. V jejím čele stál vévoda Kristián August Šlesvicko-holštýnsko-sonderbursko-augustenburský, jenž se dožadoval na základě sálského zákoníku nástupnictví ve Šlesvicku a Holštýnsku.²⁹ Na žádost Kristiána Augusta a rozhodnutí Německého spolku vyslalo Pruské království své oddíly a pomohlo povstalcům porazit dánskou armádu. Po diplomatickém zásahu Švédska a Ruska podepsaly Prusko a Dánsko v témže roce v Malmö dočasné příměří. V následujícím roce byl obnoven válečný stav, ale díky prusko-dánskému míru z 2. července 1850 se Dánsku podařilo

²⁵ BĚLINA, FUČÍK, s. 67.

²⁶ HÁLEK, *Prusko, Rakousko a...*, s. 169.

²⁷ BĚLINA, FUČÍK, s. 69.

²⁸ HÁLEK, *Prusko, Rakousko a ...*, s. 169.

²⁹ Tamtéž.

povstání úspěšně potlačit. Dánský vztah k vévodství byl v roce 1852 řešen na Londýnské konferenci, kde velmoci podepsaly 8. května 1852 Londýnský protokol, který potvrdil nedělitelnost zemí dánské koruny. Tím byla šlesvicko-holštýnská otázka dočasně vyřešena.³⁰

3. 2. Důvody konfliktu

Šlesvicko-holštýnská se stala vážným problémem ve chvíli, kdy dánský král Frederik VII. 30. března 1863 vydal dekret, jenž začleňoval obě vévodství do Dánského království. Tento krok pobouřil Rakousko i Prusko, jelikož se jednalo o anexi člena Německého spolku. Na Spolkovém sněmu se vyslancům obou mocností podařilo přesvědčit ostatní členy Spolku, aby se sjednotily proti Dánsku. Výsledkem jednání bylo prohlášení z 9. července 1863, jež vyzývalo dánského krále k odvolání inkriminovaného dekretu do šesti týdnů. Zároveň s tím začala příprava spolkového vojska na obsazení Holštýnska.³¹ Dánsko-německé napětí bylo vystupňováno vydáním nové ústavy v Dánsku. Ústava z 13. listopadu 1863 mimo jiné ustavovala začlenění Šlesvicka do dánského státu. Dva dny poté zemřel král Frederik VII. Váha rozhodnutí o přijetí či nepřijetí ústavy tak ležela na novém panovníkovi, nímž se stal dle londýnského protokolu Kristián šlesvicko-holštýnsko-sonderbursko-glückburský. Ve středu 18. listopadu byl zvolen králem Kristiánem IX. O pár dní později odsouhlasil novou ústavu a ve svém dopise říšské radě vyjádřil naději, že mocnosti v případě vyhrocení konfliktu podpoří zásadu nedělitelnosti dánského státu, avšak mocnosti nezastávaly jednoznačně prodánské postoje a varovaly Dánsko před unáhlenými kroky.³² Pruský král Vilém I. svolal dne 26. listopadu 1863 své ministry k poradě, jež vedla k částečné mobilizaci pruské armády. Jelikož se situace ve vévodstvích týkala celého Německého spolku, mohlo Prusko počítat s pomocí Rakouska. Na zasedání Spolkového sněmu dne 28. listopadu 1863 postupovaly obě mocnosti jednotně

³⁰ HÁLEK, *Prusko, Rakousko a ...*, s. 170.

³¹ RICHTER, s. 263.

³² CLARK, Christopher, *Prusko. Vzestup a pád železného království*, Praha 2008, s. 436.

a po jednáních se jim podařilo prosadit návrh vyslat proti Dánsku exekuční vojsko. Tímto vojskem chtěl spolek přinutit Dánsko k přijetí německých požadavků ve vztahu k vévodstvím. Dne 12. prosince 1863 vyzvaly státy podílející se na exekuci, Sasko, Hannoverko, Rakousko a Prusko, Dánsko ke stažení svých jednotek z Holštýnska.³³ S ohledem na rezervovaný postoj velmocí Dánsko stáhlo své vojáky na obrannou linii Danewerk ve Šlesvicku, díky čemuž dne 24. prosince 1863 exekuční oddíly zahájily okupaci Holštýnska, které do konce roku získaly celé svou kontrolu.³⁴

Poté co spolkové jednotky zahájily okupaci Holštýnska, pokusil se Fridrich Augustensburský, který chtěl prosadit svá dědičná práva na Šlesvicko-Holštýnsko, využít situace a 30. prosince 1863 vstoupil do Kielu.³⁵ Prusko a Rakousko začaly z obavy, že by se situace vymkla kontrole, připravovat k zásahu. V svolání z 28. listopadu 1863 obě mocnosti ještě tvrdily, že jejich postoj je podmíněn Londýnskou konvencí, avšak poté, co 1. ledna 1864 vstoupila v platnost nová dánská ústava, došlo Prusko k závěru, že je třeba rozhodnout se, zda vymaní Šlesvicko a Holštýnsko z dánského vlivu silou, nebo zda bude jednat v souladu s ustanovením Londýnské konvence a přiměje Dánsko k jejímu dodržování.³⁶ Bismarck a také i ostatní členové pruské vlády se vyslovili pro druhou variantu a žádali od Rakouska pomoc na Spolkovém sněmu, kde chtěli prosadit okupaci Šlesvicka. V případě, že by sněm zavrhl prusko-rakouský návrh, mělo Prusko ve spolupráci s Rakouskem provést okupaci samo. Jelikož návrh podpořilo pouze několik států, rozhodly se obě mocnosti k samostatné akci a 16. ledna 1864 byla podepsaná prusko-rakouská dohoda o společném postupu proti Dánsku.³⁷ Šlesvicko-holštýnská otázka na čas upozadila prusko-rakouské spory v otázce reformy Německého spolku. Spolupráce obou mocností byla fakticky účelovou záležitostí, ani Rakousko a ani Prusko nechtěly ukázat

³³ HÁLEK, *Prusko, Rakousko a...*, s. 170.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž, s. 171.

³⁶ BĚLINA, FUČÍK, s. 69.

³⁷ RICHTER, s. 265.

jakoukoliv slabost, aby neztratily sympatie ostatních německých států. Velká Británie, Rusko i Francie jasně deklarovaly svoji pasivitu v celém konfliktu, jelikož jejich zájmy ležely jinde. Po podepsání prusko-rakouské dohody o společném postupu dostali vyslanci obou mocností pokyn vyzvat dánskou vládu k odvolání listopadové ústavy. Kodaň odmítla, a protože nemínila vyklidit Šlesvicko způsobem, jak vyklidila v prosinci Holštýnsko, bylo zjevné, že válka je nevyhnutelná.³⁸

3. 3. Dánsko-německá válka

Oddíly určené k obsazení Šlesvicka byly již na konci ledna 1864 soustředěny v blízkosti řeky Eider, která oddělovala Šlesvicko od Holštýnska. Prusko-rakouské vojsko čítalo 57 000 mužů, v jejichž čele stál osmdesátiletý generál Friedrich von Wrangel. Dánské vojsko mělo přibližně 55 000 mužů, z nichž na počátku roku 1864 bylo asi 40 000 pod velením generála Christiana de Mezzy.³⁹ Vojska obou německých mocností měla převahu, což potvrdila rychlým postupem. V noci z 5. na 6. února Dánové evakuovali Danewerk, jenž byl hraniční obrannou linií ve Šlesvicku-Holštýnsku, a stáhli se na poloostrov Düppel a ostrov Als. Postup prusko-rakouských jednotek byl v Německém spolku vnímán s odporem zvláště v Bavorsku, Sasku a Hannoveru, pruské diplomacii se však záhy podařilo situaci uklidnit.⁴⁰

Postoj velmocí nebyl po vstupu prusko-rakouských jednotek do Šlesvicka již tak odtažitý jako předtím. Ruský ministr zahraničí Alexandr Gorčakov obě velmoci ujistil, že Rusko se do situace nebude vměšovat, ale například francouzský císař Napoleon III. se snažil nastalé situace využít a přimět pruskou vládu k uspokojení francouzských nároků na Rýně. Pruský velvyslanec v Paříži Robert hrabě Goltz o tom do Berlína napsal: „*Drouyn de Lhuys mi řekl, že pokud bychom chtěli anektovat Šlesvicko-Holštýnsko a některé v jeho blízkosti ležící země,*

³⁸ HÁLEK, *Prusko, Rakousko a...*, s. 172.

³⁹ RICHTER, s. 265–266.

⁴⁰ HÁLEK, *Prusko, Rakousko a...*, s. 172.

*Francie nám k tomu ráda pomůže. Za to by požadovala náhradu rovnocennou s rozšířením pruské moci. Když jsem mu oznámil, že bychom žádnou takovou kompenzaci nenabídli, prohlásil, že Francie by se spokojila s drobnou úpravou hranic. Do toho by například patřilo Landau, které Francie ztratila v roce 1814. Poté vyslovil představu vytvořit z pruských porýnských provincií nezávislý neutrální stát po vzoru Belgie. Na mou otázku, zda by tento stát patřil k Německému spolku, odpověděl záporně.*⁴¹ Situace se zdramatizovala, když 18. února 1864 jeden z pruských oddílů překročil hranici mezi Šlesvicem a Jutskem a obsadil město Kolding.⁴² Rakouský vyslanec v Berlíně Alajos Károlyi upozornil Bismarcka, že není v zájmu Rakouska rozšířit konflikt i do Jutska. Generál Wrangel dostal rozkaz zdržet se dalších výpadů do Jutska. Poté, co se dostaly zprávy o vpádu vojsk do Šlesvicka ke dvorům v Paříži a Londýně, zvedla se vlna odporu k jednání Rakouska a Pruska. Zvláště ve Velké Británii vyvolala zpráva o tom, že rakouská flotila pod velením admirála Wilhelma von Tegetthoffa pluje do dánských vod pozdvižení. Britský ministerský předseda Palmerston vyslal britskou flotilu do Kodaně a Rakousku zaslal dotaz, zdali má v úmyslu vyslat válečné lodě do kanálu La Manche.⁴³ Bismarck se tak ocitl ve svízelné situaci: Rakousko nechtělo vstoupit s vojskem do Jutska, Francie ustoupila od své předchozí zdrženlivosti a nastoupila nepřátelštější politiku proti oběma německým velmocím, Velká Británie vyslala flotilu do dánských vod a Rusko se obávalo skandinávské unie a usilovalo o příměří a svolání konference.⁴⁴ Vypjatá situace se k Bismarckovu štěstí brzy uklidnila, neboť Napoleon III. se opět vrátil ke své předchozí vyčkávací politice, Velká Británie byla uklidněna sliby rakouské i pruské vlády a odvolala svou flotilu. Prusko-rakouské vztahy, jež se po událostech z 18. února 1863 zhoršily, byly sérií jednání opět uklidněny. Oba státy

⁴¹ HÁLEK, *Prusko, Rakousko a...*, s. 173.

⁴² SCHOEPS, s. 207.

⁴³ HÁLEK, *Prusko, Rakousko a...*, s. 173.

⁴⁴ Tamtéž, s. 174.

se dohodly na rozšíření konfliktu na území Jutska. Do 20. března 1864 se většina poloostrova ocitla pod prusko-rakouskou nadvládou.⁴⁵

3. 4. Porážka Dánska, Londýnská konference a Vídeňská mírová smlouva

Jelikož se situace mezi německými mocnostmi a Dánskem neustále vyhrocovala, přišla Velká Británie s návrhem uspořádat konferenci velmocí, která by pomohla obnovit klid v oblasti. K návrhu Velké Británie se 30. ledna 1864 připojilo Rusko, poté se pozitivně ke konání konference vyslovila i kodaňská vláda. Prusko i Rakousko se vyjádřily, že budou souhlasit s příměřím, pokud dánské vojsko vyklidí své pozice u Düppelu a ostrov Als, dánská vláda však návrh odmítla a naopak požadovala vyklizení Šlesvicka.⁴⁶ To vedlo k dalším vojenským operacím a 4. února prusko-rakouská vojska obsadila Flensburg. V té době se však mezi oběma německými mocnostmi opět začaly objevovat rozpory v názorech ohledně dalšího postupu. Rakousko se snažilo o mírnější jednání, naopak Prusko usilovalo o pokračování vojenských operací, především o dobytí Düppelu.⁴⁷

Napoleon III. se pokusil získat vliv na chod událostí s návrhem, aby o osudu obou vévodství rozhodli jejich obyvatelé, avšak Rakousko ani Prusko nesouhlasily. Francie později deklarovala, že v případě plebiscitu by na konferenci podpořila jak samostatnost vévodství, tak jejich anexi Pruskem, avšak za to by požadovala teritoriální kompenzaci v Porýní, což dokazuje, že se Napoleon III. v první řadě zajímal o své vlastní zájmy. Velká Británie se snažila obnovit stav z roku 1852, což však bylo pro Prusko naprosto nepřijatelné.⁴⁸ S podporou Ruska Velká Británie svolala na 12. duben 1864 do Londýna konferenci. Bismarck souhlasil, ovšem dodal, že je třeba získat souhlas celého Německého spolku, protože v případě odmítnutí z jeho strany by závěry konference byly neplatné. Spolkový sněm pozvání přijal a jako svého zástupce vyslal saského ministra

⁴⁵ HÁLEK, *Prusko, Rakousko a...*, s. 174.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ CLARK, s. 439.

⁴⁸ RICHTER, s. 271.

zahraničí Friedricha Ferdinanda von Beusta.⁴⁹ Současně s tím Bismarck vedl rozhovory s rakouským ministrem zahraničí Johannem Bernhardem von Rechbergem o dalším osudu Šlesvicka a Holštýnska. Kvůli Bismarckově žádosti musela být konference o několik dní odložena. Bismarck vydal pokyn, že Düppel musí být do té doby dobyt, což se stalo 18. dubna 1864, dva dny poté byla v Londýně zahájena konference velmocí.⁵⁰ Na počátku jednání by podán návrh na vyhlášení příměří mezi oběma bojujícími stranami, Rakousko a Prusko výměnou za příměří požadovaly, aby Dánsko ukončilo námořní blokádu přístavů na Baltském moři, která trvala od 3. února 1864, Dánsko však tento požadavek odmítlo.⁵¹ Rakousko reagovalo vysláním flotily, ale Velká Británie oznámila, že pokud bude rakouská flotila pokračovat v cestě do dánských vod, britské námořnictvo zahájí obranu Dánska, což by vedlo k válce mezi Rakouskem a Velkou Británií. Rakouskou tomuto tlaku podlehl a odvolalo svoji flotilu. Bismarck zatím stále požadoval ukončení námořní blokády, Dánové v reakci na jeho požadavky oznámili 4. května, že blokádu ukončí. Kodaň přistoupila na návrh Pruska a souhlasila s přerušением blokády na jeden měsíc.⁵²

V Německu se v té době zdvihla vlna nacionalismu a po vévodstvích putovala deklarace adresovaná pruskému králi, která požadovala připojení Šlesvicka-Holštýnska k Prusku. Jelikož se brzy pod deklarací shromáždilo na 30 000 podpisů, přišly tyto aktivity Prusku vhod.⁵³ Pruský vyslanec v Londýně vystoupil s návrhem, že mír by měl zajistit ukončení útlaku vévodství ze strany Dánska, a také zamezit opakování se konfliktu. Čehož mělo být docíleno nezávislostí obou vévodství. Palmerston vystoupil s návrhem ponechat Šlesvické území se smíšeným obyvatelstvem pod dánskou vládou, hranicí měla být řeka

⁴⁹ HÁLEK, *Prusko, Rakousko a...*, s. 174.

⁵⁰ SCHOEPS, s. 208.

⁵¹ HÁLEK, *Prusko, Rakousko a...*, s. 174.

⁵² Tamtéž, s. 175.

⁵³ RICHTER, s. 278.

Schlei a Danewerk, s čímž však Prusko nesouhlasilo. Neboť konference stále nedošla k žádnému závěru, byla 25. června 1864 ukončena.⁵⁴

Ve dnech 20. a 21. června 1864 se Bismarck sešel se svým rakouským protějškem v Karlových Varech. Sdělil mu své přesvědčení, že Velká Británie sama proti oběma německým mocnostem zbraň nepozvedne. Podle dohody uzavřené 24. června měli oba spojenci usilovat o vylodění na ostrově Als s cílem odtržení Šlesvicka a Holštýnska od Dánska. Válečný stav byl obnoven 26. června po vypršení příměří, Prusko zahájilo vylodovací operaci s cílem dobytí ostrova Als, který se Prusům již 1. července podařilo zcela ovládnout. Poté, co byla dánská flotila poražena rakouskou v bitvě u Helgolandu, se Dánsko dostalo do nepříjemné situace, neboť ztratilo podporu Velké Británie i Francie a dánská veřejnost požadovala podepsání míru.⁵⁵ Dne 12. července odjel dánský ministerský předseda Christian Albrecht Bluhme do Berlína a Vídně se žádostí o mír. Mírová konference ve Vídni byla zahájena 25. července a již 1. srpna byl podepsán předběžný mír, na jehož základě Dánsko odstoupilo Rakousku a Prusku Šlesvicko, Holštýnsko a Lauenbursko.⁵⁶ Německé jednotky v Jutsku sloužily jako nátlakový prostředek k dodržení mírové dohody. Konec dánsko-německé války však neznamenal vyřešení otázky polabských vévodství a šlesvicko-holštýnská otázka byla později využita jako záminka k prusko-rakouské válce, jež znamenala vyřešení sporů mezi Rakouskem a Pruskem v Německém spolku.

⁵⁴ BĚLINA, FUČÍK, s. 72.

⁵⁵ HÁLEK, *Prusko, Rakousko a...*, s. 175.

⁵⁶ RICHTER, s. 283.

4. CESTA K VÁLCE 1866

4. 1. *Gasteinská konvence*

Po podepsání předběžného míru s Dánskem ze dne 1. srpna 1864 pokračovali představitelé Rakouska a Pruska v práci na konečném znění mírové dohody. Bismarck a Rechberg se shodli na tom, že Německý spolek, jenž se války s Dánskem neúčastnil, by se neměl podílet ani na mírové smlouvě. Rechberg se však k případné spolupráci s Německým spolkem nestavěl tak odmítavě jako jeho pruský protějšek a vzkázal zástupcům Německého spolku, že nemá v úmyslu je při konečném řešení otázky Šlesvicka a Holštýnska ignorovat.⁵⁷ Vyřešení sporů mezi Pruskem a Rakouskem v otázce polabských vévodství měla přinést Schönbrunnská konference, která začala 20. srpna 1864 příjezdem Viléma I. a Bismarcka do Vídně. Vznikl zde návrh prusko-rakouské smlouvy o Šlesvicku, Holštýnsku, Lauenbursku a Lombardii. Podle návrhu mělo Prusko pomoci Rakousku získat zpět Lombardsko ztracené v roce 1859 výměnou za připojení Šlesvicka, Holštýnska a Lauenburska k Prusku. Návrh se nesetkal s přílišnou podporou a uvedená dohoda po abdikaci Rechberga v říjnu 1864 definitivně padla.⁵⁸ Dále se na konferenci řešila otázka přijetí Rakouského císařství do Německého celního spolku, avšak i přes Rechbergovu snahu skončila jednání nezdarem.⁵⁹ Schönbrunnská konference dopadla nevalně a schylovalo se k vážné roztržce mezi Rakouskem a Pruskem kvůli společné kořisti z dánsko-německé války.⁶⁰

Diplomatické selhání v Schönbrunnu a francouzsko-italská smlouva ze září 1864 zhoršily pozici rakouského ministra zahraničí Rechberga a po několika dalších neúspěších neodolal tlaku a 27. října 1864 podal demisi.⁶¹ Na jeho místo nastoupil hrabě Alexander Mensdorff-Pouilly, který nebyl schopen změnit směr

⁵⁷ URBAN, Otto, *Vzpomínka na Hradec Králové. Drama roku 1866*, Praha 1986, s. 44.

⁵⁸ HÁLEK, Jan, *Gasteinská konference 1865*. In: *Historický obzor* 15, 2004, 5/6, s. 118.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ URBAN, Otto, *František Josef I.*, Praha 1991, s. 102.

⁶¹ SKŘIVAN, Aleš, *Evropská politika 1648–1914*, Praha 1999, s. 214.

daný politikou Bismarcka. Šusta Mensdorffa ve své knize charakterizoval slovy: „Hrabě Alexander Mensdorff-Pouilly, bývalý důstojník, vynikající půvabem dokonalého kavalíra, ale úplně neschopný čeliti s úspěchem lstivé hře a tvrdé pěsti Bismarckově.“⁶² Rakousko se v té době nacházelo ve špatné finanční i mezinárodněpolitické situaci a nemohlo očekávat pomoc od ostatních velmocí, naopak Prusko vykazovalo finanční zisky a mělo dobré vztahy jak s Francií, tak s Ruskem a Itálií. Dne 31. října 1864 František Josef I. potvrdil rozhodnutí ministerské rady o orientaci Rakouska na spolupráci s Německým spolkem a Pruskem, den předtím byla podepsána ve Vídni konečná smlouva s Dánskem, jejímž podpisem se dánský král Kristián IX. vzdal všech práv na Šlesvicko, Holštýnsko a Lauenbursko ve prospěch rakouského císaře a pruského krále.⁶³ Oba monarchové se tak stali vládci polabských vévodství. Na žádost Rakouska a Pruska stáhl Německý spolek saské a hannoverské vojáky z Holštýnska a k udržení pořádku ve vévodstvích byli dosazeni dva komisaři jeden za Rakousko a druhý za Prusko. Vzhledem ke vzdálenosti od okupovaného území neměla Vídeň příliš velký zájem na jejich obsazení a dne 12. listopadu 1864 navrhla Prusku přenechat práva na získané území princí Fridrichu Augustenburskému, avšak Berlín chtěl území pro sebe, aby byl posílen pruský vliv v severním Německu.⁶⁴ Ve vévodstvích byla většina obyvatelstva nakloněna vytvoření nezávislého Šlesvicka-Holštýnska pod Fridrichem Augustenburským v rámci Německého spolku, tato skutečnost se stala jednou z největších překážek Bismarckových plánů.⁶⁵ Prusko nakonec slíbilo, že podpoří vznik samostatného Šlesvicka-Holštýnska, ale pouze pokud Rakousko odsouhlasí jeho požadavky. Nicméně pruské požadavky musely být odmítnuty, jelikož by při jejich splnění byl nový stát pouze loutkou Pruska, nikoliv suverénem.⁶⁶ Další část jednání o otázce polabských vévodství tak skončila neúspěchem.

⁶² ŠUSTA, Josef, *Dějiny Evropy v letech 1812–1870*, Praha 1923, s. 94.

⁶³ URBAN, *Vzpomínka...*, s. 48.

⁶⁴ HÁLEK, *Gasteinská konference 1865*, s. 122.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž, s. 123.

Po odmítnutí pruského návrhu se začala v Německu tvořit protipruská opozice. Na zasedání Spolkového sněmu 27. března 1865 bylo Prusko vyzváno Bavorskem, Saskem a Hesenskem-Kasselskem k předání Holštýnska do správy Fridricha Augustenburského. Prusko odmítlo. Na dalším zasedání 6. dubna 1865 byla přijata rezoluce požadující dosazení augustenburského vévody ve vévodstvích, Rakousko pokračovalo v jednáních s Pruskem a slíbilo postoupení svých práv na vévodství, poté co tak učiní i Pruské království, což však nemělo v úmyslu.⁶⁷ Vztahy mezi oběma velmocemi se rychle zhoršovaly a Bismarck informoval Napoleona III. o možnosti brzkého konfliktu s Rakouskem.⁶⁸ Dne 26. července 1865 odjel z Vídně do lázní Gastein Gustav Otto Paul hrabě Blome zjistit pruský postoj k případnému rozdělení polabských vévodství mezi Rakousko a Prusko. Vídeň přistoupila k tomuto kroku, jelikož Anton Schmerling byl v čele vlády nahrazen Richardem Belcredim, který byl stoupencem snah o dohodu s Pruskem. Po čtyřech dnech jednání odjel Blome za Františkem Josefem I. a s mírně upraveným návrhem se 8. srpna 1865 vrátil do Gasteinu. Po dojednání detailů byla 14. dubna 1865 smlouva podepsána.⁶⁹ Smlouva začínala slovy: „*Jejich Veličenstva pruský král a rakouský císař se přesvědčili, že doposud trvající kondominium v zemích získaných od Dánska na základě Vídeňského míru z 30. října 1864 vede k nepřístojnostem, které současně ohrožují dobré vztahy mezi oběma vládami a také zájmy vévodství. Jejich Veličenstva se proto rozhodla již dále společně nevykonávat práva daná jim III. článkem jmenované smlouvy, nýbrž až do dalších dohody jejich vykonávání geograficky rozdělit.*“⁷⁰ Gasteinská smlouva načas urovnala vztahy mezi Rakouskem a Pruskem, avšak byla zřejmým vítězstvím Berlína. Lauenbursko bylo Rakouskem přenecháno za 2,5 milionu dánských tolarů Prusku. Ve Šlesvicku a Holštýnsku trvala dosavadní společná vláda, jedinou změnou bylo, že Holštýnsko bylo spravováno Rakouskem

⁶⁷ HÁLEK, *Gasteinská konference 1865*, s. 123.

⁶⁸ POTTINGER, Ann, *Napoleon and the German Crisis 1865–1866*, Cambridge 1958, s. 88.

⁶⁹ CLARK, Chester Welsh, *Franz Joseph and Bismarck. The Diplomacy of Austria before the War of 1866*, London 1934, s. 366.

⁷⁰ HÁLEK, *Gasteinská konference 1865*, s. 124.

a Šlesvicko Pruskem.⁷¹ Gasteinská konvence byla spíše než vyřešením problému pouhým oddálením konfliktu, který měl nastat.

4. 2. Cesta k válce

Po podpisu Gasteinské konvence se vztahy mezi Rakouskem a Pruskem na čas uklidnily a rok 1866 začal v pozitivním duchu, v Praze se očekávalo uvedení opery Bedřicha Smetany, jejíž název zněl *Braniboři v Čechách*.⁷² V té době ještě nikdo netušil, že název Smetanovy opery se stane na přelomu června a července téhož roku realitou. Již v prvních lednových týdnech se začala situace opět měnit, jelikož Prusko zahájilo provokace v Holštýnsku, kde proběhlo nacionalistické shromáždění ve prospěch Augustenburků.⁷³ Berlín využil této události k přímému obvinění Vídně z porušování Gasteinské konvence a 28. února 1866 se na zasedání pruské korunní rady všichni, až na korunního prince Fridricha Viléma, shodli, že válka s Rakouskem je nevyhnutelnou záležitostí, jelikož se k Prusku stále chová nikoliv jako ke spojenci, ale k nepříteli.⁷⁴

Dalším Bismarckovým krokem bylo zajistit si pomoc nebo alespoň neutralitu mocností. Velká Británie v té době procházela vnitřními reformami a tak na evropskou politiku rezignovala. V Rusku vládl synovec pruského krále Alexandr II., po Krymské válce nebyl ruský vztah k Rakousku příliš vřelý spíše naopak, od ruského cara tedy nehrozilo v připravovaném konfliktu žádné nebezpečí. S Francií nevedlo rozhovory pouze Prusko, ale i Rakousko, obě velmoci jí slíbily územní kompenzace. Napoleon III. byl díky tomu v pozici, kdy nezáleželo na tom, která strana by v konfliktu zvítězila, a přislíbil oběma svou neutralitu.⁷⁵ Poslední velmocí, pro konflikt nejdůležitější, se kterou musel Bismarck jednat, byla Itálie. Italské království stále toužilo po připojení Benátska,

⁷¹ VAN DER KISTE, John, *Císař František Josef. Život, pád a zánik habsburské říše*, Praha 2008, s. 87.

⁷² JUNEK, Václav, *Prusové (a Otto von Bismarck) v Praze (1866)*, In: LOUŽEK, Martin (ed.), *Otto von Bismarck. 200 let od narození*, Praha 2015, s. 125.

⁷³ VAN DER KISTE, s. 88.

⁷⁴ URBAN, *Vzpomínka...*, s. 53.

⁷⁵ POTTINGER, s. 134.

jenž bylo pod rakouskou nadvládou. Pro Bismarcka bylo spojení s Itálií klíčové, jelikož by Rakousko muselo kvůli válce na dvou frontách rozdělit svou armádu a ztratilo by tak početní převahu nad pruskou armádou. Dohody bylo dosaženo 8. dubna 1866, kdy se oba státy zavazovaly, že pokud vstoupí během následujících tří měsíců jeden z nich do konfliktu s Rakouskem, připojí se i ten druhý. Přibližný termín vypuknutí konfliktu tak byl jasně daný.⁷⁶ Poté co se rakouský ministr zahraničí Mensdorf dozvěděl o spojení Pruska a Itálie, sjednal tajnou dohodu s Napoleonem III., podle níž mělo Rakousko prostřednictvím Francie předat Itálii Benátsko v případě, že zvítězí ve válce s Pruskem a odškodní se v Německu. Jednalo se o Slezsko a dosazení rodů vypuzených ze střední Itálie do Porýní.⁷⁷ Tato smlouva byla potvrzena i Františkem Josefem I., byť fakticky znamenala pouze smrt rakouských vojákův Benátsku, které by mělo být od Rakouska odtrženo, ať válka dopadne jakkoliv.

Po podpisu dočasné spojenecké smlouvy Itálie a Pruska se Rakousko pokusilo situaci zvrátit a dne 18. dubna 1866 podalo oběma spojencům návrh o ukončení válečných příprav, které měly být do týdne přerušeny. Avšak dříve než Prusko s Itálií začaly řešit dilema, zda ustoupit nebo se stát v očích celé Evropy agresory, uvedla rakouská armáda do bojové pohotovosti své oddíly v Benátsku, stalo se tak 21. dubna 1866 a o týden později tak učinila i v severní části Rakouského císařství, což vyvolalo odpovídající reakci Pruska, které 3. května 1866 vyhlásilo mobilizaci.⁷⁸ Posledním pokusem o urovnání situace byl návrh Napoleona III. na svolání evropského kongresu, kde se měla projednat otázka uspořádání poměrů v německém prostoru. Nicméně představoval si vytvoření nového státu rozsahem zhruba jako bývalý Rýnský spolek, což však bylo pro Rakousko i Prusko nepřijatelné a návrh se nesetkal s úspěchem.⁷⁹ Před vypuknutím války se Vídňi podařil mistrovský tah, když 1. června 1866

⁷⁶ CLARK, s. 443.

⁷⁷ SKED, Alan, *Úpadek a pád Habsburské říše*, Praha 1995, s. 205.

⁷⁸ BĚLINA, FUČÍK, s. 82

⁷⁹ POTTINGER, s. 160.

předložila šlesvicko-holštýnskou otázku k projednání Spolkovému sněmu, Berlín zde naopak předložil návrh na vyloučení Rakouska z Německého spolku. Pruská reputace v Německu klesla díky porušení Spolkových závěrečných akt, jelikož uzavřelo spojení s nečlenem Spolku proti Rakousku, které členem bylo. Pruská vojska 7. června 1866 zahájila okupaci Holštýnska, odkud se postupně rakouské jednotky raději stáhly do Čech, než by čelily úplnému zničení.⁸⁰ Rakousko přerušilo diplomatické styky s Pruskem a na půdě Německého spolku proběhlo hlasování o provedení spolkové exekuce proti Prusku. Exekuce byla přijata většinou velkými státy na jihu Německa, severní malá knížectví a vévodství spolu se svobodnými městy se přidaly na stranu Pruska.⁸¹ Válčící strany již byly rozděleny a napadením rakouských spojenců dne 15. června 1866 začala válka, jež vešla do dějin jako prusko-rakouská válka nebo jako válka Němců s Němci.

⁸⁰ BĚLINA, FUČÍK, s. 83.

⁸¹ Tamtéž, s. 84.

5. PRUSKO-RAKOUSKÁ VÁLKA

5. 1. Porážka spojenců Rakouského císařství

Jak již bylo řečeno v minulé kapitole, přidala se ke spolkové exekuci proti Prusku většina velkých jižních států a malých vévodství, která se vcelku oprávněně obávala, že budou anektována. Nejsilnějšími spojenci Rakouska v Německém spolku byly Saské království, Bavorské království, Württemberské království, Bádenské království, Hesensko-Kasselsko a Hesenské velkovévodství. Později se na stranu Rakouska poněkud nuceně přidalo i Hannoverské království, které sice hlasovalo pro spolkovou exekuci, ale v případném konfliktu chtělo zůstat neutrální. Tyto snahy vzaly za své poté, co byla Hannoveru 15. června 1866 vyhlášena Pruskem válka.⁸² Saské království bylo dobyto bez jediného výstřelu, jelikož saský král Jan III. již dříve přesunul svůj dvůr i armádu do Čech, kde se jeho jednotky připojily k rakouské armádě.⁸³ Hesensko-Kasselsko připojilo svoji armádu k VIII. spolkovému sboru, který se připravoval za řekou Mohan, avšak stalo se tak bez kurfiřta Fridricha Viléma I., ten, jak napsal ve své knize Pavel Bělina, „odmítl opustit zemi a setrval doslova uprostřed svých pokladů na zámku *Wilhemshöhe*“.⁸⁴ Tam byl zajat pruskými vojáky a zbytek války strávil v prominentní pruské věznici na zámku ve Štětíně.⁸⁵

Zřejmě nejvíce elánu měla armáda Hannovera. Ihned po vyhlášení války se hannoverský král Jiří V. odebral z hlavního města ke své armádě, jež se shromažďovala u Göttingenu. Do 20. června zde shromáždil 20 000 mužů a přibližně 50 děl. Hlavním cílem pro hannoverské jednotky bylo stažení se ke spojencům na jih, jelikož se do jejich země tlačila ze západu i východu větší a silnější pruská armáda. Prusové disponovali zhruba 30 000 vojáky.⁸⁶

⁸² DEJMEK, Jindřich, *Bismarck, Rakousko a česká otázka*. In: LOUŽEK, Martin (ed.), *Otto von Bismarck. 200 let od narození*, Praha 2015, s. 110.

⁸³ URBAN, *Vzpomínka...*, s. 183.

⁸⁴ BĚLINA, FUČÍK, s. 87.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ URBAN, *Vzpomínka...*, s. 185.

Hannoverská armáda se přesouvala, stejně jako hesensko-kasselská a saská, za pomoci železničních spojů, které posléze zničila, aby zabránila rychlému přesunu pruských vojsk. Po několika dnech se armády srazily 27. června 1866 u Langensalzy, kterou dvakrát početnější hannoverské oddíly vyhrály. Avšak nejednalo se o příliš přesvědčivé vítězství, jelikož hannoverská armáda neměla dostatek munice ani potravin a dostávala se do čím dál těsnějšího obklíčení posílenou pruskou armádou. Na doporučení svých důstojníků se rozhodl Jiří V. složit zbraně, a tak se dva dny po vítězství u Langensalzy vzdala jediná armáda, která v celé válce porazila Prusy a obhájila tak svou čest.⁸⁷ Po kapitulaci hannoverské armády se zformovala pruská Mohanská armáda, které velel Eduard Vogel von Falckenstein, jejímž úkolem bylo porazit armády zbylých členů Německého spolku.

Pro Mohanskou armádu bylo novým hlavním cílem obsadit Frankfurt nad Mohanem, který by se, jakožto sídlo Spolkového sněmu, stal velkou výhodou při budoucích mírových jednáních. Předtím však musela porazit VII. spolkový sbor shromážděný na severu Bavorska a VIII. spolkový sbor, jenž bránil právě Frankfurt nad Mohanem. Oba tyto sbory byly pod velením prince Karla Bavorského.⁸⁸ Po zprávách o hannoverském vítězství u Langensalzy Bavoři zahájili postup údolím řeky Fuldy, avšak odtud byli pruskými vojsky po kapitulaci Hannovera vyhnáni a zastavili se až u Kissingenu. V této situaci se vydal na pochod i VIII. sbor, který se měl spojit se VII. sborem, nicméně poté co přišly zprávy o prohře u Hradce Králové, byl povolán zpět do původního postavení. Dne 10. července 1866 Prusko zahájilo ofenzivu, jejímž cílem byl Frankfurt nad Mohanem a konečné vítězství v Německu. Tentýž den utrpěl VII. sbor těžkou porážku v bitvě u Kissingenu, což vyvolalo neklid v řadách VIII. sboru, který se vydal spojit s poraženým VII. Místem setkání měl být Würzburg. V době kdy se obě armády konečně setkaly, již probíhala jednání o příměří, a tak se jejich vojáci

⁸⁷ Tamtéž, s. 185.

⁸⁸ Tamtéž, s. 186.

rozešli do svých domovů. Poté co VIII. sbor opustil Frankfurt nad Mohanem, bylo pouze otázkou času, kdy se tohoto bohatého města zmocní Prusové. Stalo se tak 16. července 1866, čímž prakticky skončila válka na území Německého spolku.⁸⁹

5. 2. *Válka s Italským královstvím*

Dalším vedlejším konfliktem prusko-rakouské války byla válka v Itálii, kde Italské království bojovalo na základě smlouvy s Pruskem z 8. dubna 1866. Itálii v tomto konfliktu šlo o Benátsko, jenž se nacházelo pod vládou Rakouska. Avšak díky tajné dohodě Františka Josefa I. s Napoleonem III., podle níž mělo být Benátsko v případě vítězství nad Pruskem předáno skrze prostřednictví Francie předáno Itálii s tím, že se Rakousko odškodní v německém prostoru. Ale jakožto válčící strana mohlo Italské království předložit, v případě vítězství nad rakouskými jednotkami, větší územní požadavky. Jednalo se o jižní Tyrolsko a Přímoří.⁹⁰ Rakouská Jižní armáda byla vedena arcivévodou Albrechtem a oproti italským oddílům, které vedl Alfonso Ferrero La Marmora, měla mnohem méně mužů, ale opírala se o pevnostní čtyřúhelník Verona-Mantova-Peschiera-Legnano. Je nutné podotknout, že italská armáda neměla s pruskou domluvený společný postup. Pruský štáb Italům sice navrhoval, aby hlavní italské síly přešly řeku Pád, vyhnuly se tak pevnostnímu čtyřúhelníku, dobyly Benátky a postupovaly na Vídeň. Avšak Italové se rozhodli uskutečnit něco jiného, vniknout hlavními silami od západu přímo do čtyřúhelníku a přes Pád vyslat pouze početně slabší uskupení. Prusům bylo sděleno, aby nepočítali s přílišnou pomocí italské armády na rakouském území, jelikož Italové tušili, že jejich možnosti končí u Udine. Prusko se tudíž muselo spokojit pouze s omezenou ofenzivní činností svého spojence.⁹¹

⁸⁹ BĚLINA, FUČÍK, s. 498.

⁹⁰ TARABA, Luboš, *Prodané vítězství. Poslední válka za sjednocení Itálie 1866*, Praha 2014, s. 44.

⁹¹ BĚLINA, FUČÍK, s. 103.

Dne 20. června 1866 Itálie vypověděla Rakousku válku a v noci z 22. na 23. červen 1866 italská vojska překročila hraniční řeku Mincio a postupovala směrem k Veroně. Rakouská armáda díky výborné zpravodajské službě věděla, oč se nepřítel snaží, a obešla Italy z boku. Rakouské velení se rozhodlo pro tento manévr, jelikož nechtělo čekat, než se obě italské armády spojí. Pokud by se tak stalo, měli by Italové více než dvounásobnou převahu, díky čemuž by Rakušané neměli příliš velkou naději na úspěch. Rakouská snaha vnutit nepříteli střetnutí se setkala s úspěchem 24. června 1866, kdy se obě armády střetly u vesnice Custoza. Výhodou rakouské armády v tomto střetnutí bylo, že nebojovala se všemi Italy najednou. Ti přicházeli po vlnách a Rakušané si tak udržovali nad početnějším, ale roztržštěnějším nepřítelem výhodu. Otto Urban o výsledku střetnutí ve své knize napsal: „*Rakušané plně využili momentu překvapení. Proti Jižní armádě v síle asi 80 000 mužů bojovalo na italské straně až 80 000 vojáků, italská armáda byla do bojů vtahována postupně. Je jisté, že v akci byla asi jen polovina italské hlavní armády. Každá strana ztratila asi 8000 mužů.*“⁹² Po několika dnech Rakušané překročili řeku Mincio, ale poté, co přišla zpráva o porážce u Hradce Králové, se stáhli zpět a 9. července byl vydán rozkaz k vyklizení Benátska. Italové tak měli zajištěný svůj zisk, jímž bylo Benátsko. Bitva u Custozy nebyla jediným vítězstvím Rakušanů nad Italy. Dne 20. července 1866 se střetlo rakouské námořnictvo s italským u ostrova Visu, kde byť početně i kvalitativně mnohem slabší rakouské lodě pod velením admirála Tegetthoffa zvítězili.⁹³ Příměří na jižní frontě bylo smluveno až na nátlak Pruska a Francie a dne 25. července 1866 bylo podepsáno. Smlouva mezi Itálií a Rakouskem nabyla platnosti až 12. srpna, když Italové vyklidili rakouské území.⁹⁴ Rakouské císařství tak přišlo o své poslední území v Itálii. Italské království se vůči Prusku neprojevilo jako spolehlivý spojenec, ale spolehlivé spojení nemělo ani Rakousko. Bylo tedy jasné, že

⁹² URBAN, *Vzpomínka...*, s. 194.

⁹³ TARABA, s. 157.

⁹⁴ TARABA, s. 181.

rozhodující boje musely proběhnout mezi Prusy a Rakušany samotnými, a sice v Čechách.

5. 3. Operace v Čechách

Od počátku konfliktu bylo zřejmé, že se rozhodující boje odehrají v Čechách, kde se zdržovala rakouská Severní armáda, jejíž součástí se staly i sbory Saského království. V čele rakouských jednotek stál polní zbrojmistr Ludwig von Benedek, který byl do Čech převelen z Itálie, čemuž se původně bránil, jelikož si nepřipadal dostatečně kompetentní k boji v neznámém prostředí a k velení armády čítající více než 200 000 vojáků, avšak na nátlak císaře se podvolil.⁹⁵ Benedek byl velice schopným vojákem, ale jak se ukázalo, nebyl zdaleka tak dobrým stratégem jako Helmuth von Moltke, který byl polním maršálem pruské armády a modernizátorem válečnictví. O Benedekovi bylo v jeho nekrologu napsáno: „*V Benedekovi Rakousko neztratilo velkého vojevůdce, ale jednoho z nejlepších vojáků, kterého kdy monarchie měla.*“⁹⁶ Benedek odhadl, že Prusové zaútočí přes Slezsko na Moravu a tak určil jako svůj hlavní stan Olomouc. Pruská armáda, jež byla rozdělena do tří operačních skupiny, ale zaútočila do severních Čech. Dne 23. června 1866 přešly I. pruská armáda a Labská armáda společně rakouské hranice u Frýdlantu a Rumburka. O dva dny později na českou půdu vkročila II. pruská armáda pod velením korunního prince Fridricha Viléma, která směřovala k Náchodu a Trutnovu.⁹⁷ Teprve poté se Benedek rozhodl přesunout svou armádu. Chtěl vyslat I. armádní sbor a saskou armádu, aby zadržely pruskou Labskou a I. armádu na řece Jizeře, a vyslal předsunuté oddíly VI. a X. sboru, aby zastavily Fridricha Viléma u Náchodu a Trutnova. Dle těchto rozkazů bylo zřejmé, že chtěl nejprve porazit bližší II. armádu.

⁹⁵ BĚLINA, FUČÍK, s. 192.

⁹⁶ PERNES, Jiří, *Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526–1918*, Praha 2003, s. 294.

⁹⁷ RICHTER, s. 314.

Předpoklady pro tento záměr se po porážce VI. a X. sboru změnilly. X. sbor, jemuž velel Ludwig von Gablenz, jenž byl těsně před válkou guvernérem v Holštýnsku, sice u Trutnova nejprve zvítězil, ale díky prohře VI. sboru u Náchoda se musel jeho sbor stáhnout zpět do původního postavení. Bitva u Trutnova z 27. června 1866 se tak stala jedinou bitvou, kterou Rakušané ve válce s Pruskem vyhráli. Další den byl X. sbor poražen pruským gardovým sborem u Rokytníku.⁹⁸ Dne 28. června Benedek rozhodl o změně plánu a hodlal napadnout Labskou a I. armádu u Jizery, avšak poté, co byl poražen také VIII. sbor u České Skalice, uznal polní zbrojmistr, že jakékoliv útočné operace jsou se třemi poraženými sbory nesmysl.⁹⁹ Po těchto událostech se Severní armáda vydala ke klíčovému prostoru u Dubence, kde mohla zaujmout silné postavení a udržovat pruské armády rozdělené. Nicméně poté, co Benedek obdržel zprávu, že 29. června 1866 byl u Jičína zcela zničen sbor saského korunního prince Alberta, byla ztracena fronta na řece Jizeře a rakouské postavení tak bylo citelně oslabeno. Benedekovi zbývala jediná možnost, odpoutat se od nepřítele a stáhnout se za Labe. Dne 30. června 1866 se tedy rakouská armáda vydala na pochod k Hradci Králové.¹⁰⁰ Výsledky bojů, pruská technická převaha a nepříliš schopný generální štáb dohnaly Benedeka k závěru, že je třeba tažení ukončit, aby se zabránilo absolutnímu zničení Severní armády. Tyto úvahy sepsal do telegramu, v němž žádal císaře Františka Josefa I. o dojednání míru s Pruskem. František Josef I. návrh polního zbrojmistra odmítl, což Benedek označil jako „*facku přes obě tváře*“.¹⁰¹ Severní armáda tedy pokračovala v ústupu za Labe. Benedekovým plánem bylo ustoupit až k Olomouci, kde mohl svoji armádu připravit k boji. Potřebný čas k tomuto přesunu mu, naneštěstí pro něj i celé Rakouské císařství, dán nebyl a 2. července 1866 navázala pruská armáda opět kontakt s rakouskou.

⁹⁸ PERNES, s. 294.

⁹⁹ RICHTER, s. 378.

¹⁰⁰ WACHENHUSEN, Hans, *Tagebuch vom Oesterreichischen Kriegsschauplatz 1866*, Berlin 1866, s. 61.

¹⁰¹ PERNES, s. 295.

V tomto okamžiku již bylo jasné, že u Hradce Králové dojde k rozhodujícímu střetnutí.¹⁰²

5. 4. Bitva u Hradce Králové

Dne 3. července začala bitva u Hradce Králové, nebo také u Sadové či u Chlumu. Toto střetnutí se také stalo, po bitvě u Lipska, druhou největší bitvou 19. století co se počtu vojáků týče. Na rakouské straně bojovalo 215 000 vojáků a na pruské 221 000. Obě armády disponovaly přibližně stejným počtem děl, to jest kolem 700 kusů.¹⁰³ Pruská armáda měla díky předchozím vítězným bitvám určitou početní a hlavně psychologickou převahu. Rakouská armáda těžila z výhodného postavení na návrší Chlum. Samotná bitva začala za rozbřesku, kdy pruská I. a Labská armáda začaly útočit na rakouské pozice na Bystřici. Během dopoledne měli Rakušané díky své lepší pozici a modernímu dělostřelectvu převahu, byť pruské jehlovky založené na Dreyseho systému měly mnohem rychlejší nabíjení.¹⁰⁴ Díky tomu, že rakouské jednotky stále používaly zastaralou taktiku masivních frontálních bodákových útoků, působily jehlovky v rakouských řadách velké ztráty a rakouské útoky se pod pruskou rychlopalbou velmi rychle hroutily. Rakušané se bez větší obtíží drželi u vsi Lípa. Je možné, že kdyby se dva sbory nedopustily zásadní taktické chyby, nemusela tato bitva pro Rakouské císařství dopadnout katastrofou. Tohoto osudového omylu se dopustily II. a IV. sbor. Tato armádní uskupení se zapojila do boje o strategicky nevýznamný les Svíb, čímž umožnila přicházející II. armádě nerušené obsazení návrší u vesnice Chlum, které se posléze podařilo rakouským jednotkám opětovně získat díky tomu, že se zde doposud nenacházela celá II. armáda. Po příchodu zbylých pruských vojáků však byly rakouské oddíly vytlačeny.¹⁰⁵ V tomto okamžiku se bitva zlomila na pruskou stranu. II. armáda vpadla Rakušanům do týlu a Benedek byl nucen se svou armádou ustoupit, pokud chtěl zamezit brzkému obklíčení a naprostému zničení

¹⁰² HELLER, Servác, *Válka z roku 1866 v Čechách, její vznik, děje a následky*, Praha 1895, s. 180.

¹⁰³ VOLF, Josef, *Vzpomínky na válku 1866*, Praha 1934, s. 103.

¹⁰⁴ BENEŠ, Ctirad, *Zbraně v prusko-rakouské válce r. 1866*, Pardubice 1966, s. 14.

¹⁰⁵ WACHENHUSEN, s. 193.

celé Severní armády. Rakušané chránění dělostřeleckou palbou a velmi krvavou bitvou jezdeckva u obce Střežetice začali ustupovat na Moravu, kde se Benedek rozhodl svou armádu obnovit a připravit na další boj.¹⁰⁶ Po několika dnech se vítězné pruské oddíly pustily do pronásledování Severní armády. Dne 13. července se Benedek se svými oddíly vydal z Olomouce k Dunaji, ale cestu mu přehradily pruské jednotky. Mezi oběma armádami už docházelo pouze k drobným potyčkám. Benedekova armáda se dostala až k Prešpurku. Stalo se tak 22. července 1866 a dorazila sem jen o chvíli dříve než Prusové. Zde došlo mezi armádami k posledním potyčkám, avšak ty zůstaly nedokončeny, jelikož již několik dní probíhala mírová jednání.¹⁰⁷

5. 5. Mikulovské příměří a Pražský mír

Vilém I. sice stále trval na pokračování ve vítězném konfliktu, avšak žádný generál ani vrcholný politik po dalším prodlužování kampaně netoužil. Předběžný mír byl konzultován s Napoleonem III., který většinu pruských požadavků odsouhlasil. Hlavním cílem Pruska bylo v této válce získat dominantní postavení v Německém spolku. Nicméně již na začátku války Prusové prohlásili Spolek za zrušený, a tak zde byla snaha o spojení celého severního Německa pod pruskou taktovkou. Prusko mělo v úmyslu anektovat Hannoversko, Hesensko-Kasselsko, Frankfurt a chtělo po Rakousku, aby převedlo svá práva v Holštýnsku na Pruské království.¹⁰⁸

Prusko, Rakousko, Francie a Itálie se měly domluvit na předběžném míru v Mikulově, kam rakouské vedení přijalo pozvání a 22. července večer do této obce dorazila rakouská delegace. Následujícího dne začalo první kolo vyjednávání, kterého se účastnili za pruskou stranu Bismarck a Moltke. Prvním větším problémem byly dohady o výši válečných reparací, které měly být pro

¹⁰⁶ FUČÍK, Josef, *Válka 1866. Běda poraženým*, Praha 2012, s. 63.

¹⁰⁷ PERNES, s. 295.

¹⁰⁸ EISNER, David, *Bismarck, Rakousko a předběžný mír v Mikulově*. In: *Historický obzor* 16, 2005, 3/4, s. 70.

Rakousko ve výši 50 milionů tolarů. Avšak poté, co rakouská strana přišla s návrhem na snížení reparací za válečné náklady ve válce s Dánskem a za správu území, bylo sníženo až na hranici 30 milionů tolarů.¹⁰⁹ Velkým problémem byla otázka kolem Saského království, jelikož Vilém I. chtěl Sasko potrestat a anektovat, což se nelíbilo Františku Josefu I., protože jediné saské oddíly se prokázaly jako spolehliví spojenci ve válce, ostatní státy odmítly vyslat svá vojska do Čech, aktivněji se zapojit do války na straně Rakouska a bránily své vlastní území. Bismarck ujišťoval Rakušany, že provede zákrok ve prospěch Saska, pokud ovšem Rakouské císařství odškodní Prusko finančně, nebo územně. Problémová byla také Itálie, která i přes své vojenské neúspěchy požadovala zisk nejen Benátska, ale i jižního Tyrolska a Istrie, avšak na tyto podmínky Bismarck reagoval negativně a nehodlal přistoupit na další italské požadavky.¹¹⁰ Dne 26. července byla, po několika dnech jednání, podepsána předběžná mírová smlouva. Podle této smlouvy byla, až na Benátsko, potvrzena územní celistvost Rakouska. Prusko mělo stáhnout své jednotky z okupovaného území po podpisu konečného míru. Dále František Josef I. uznal rozpuštění Německého spolku a dal souhlas k novému uspořádání v německém prostoru, nicméně bez rakouské účasti. Také uznal spojení veškerého území bývalého Německého spolku severně od řeky Mohan do Severoněmeckého spolku. Sasko se ocitlo v této smlouvě jako jediný stát severně od řeky Mohan mimo Severoněmecký spolek. Rakouský císař převedl Holštýnsko na pruského krále a Rakousko se zavázalo vyplatit 40 milionů tolarů válečných reparací. Pruské království a Rakouské císařství se podpisem dohodly, že smlouvy musí být do dvou dní ratifikovány. Příměří mělo začít 2. srpna 1866, do té doby platil stávající klid zbraní.¹¹¹

Mírová jednání pokračovala v srpnu 1866 v Praze, kde byla v hotelu u Modré hvězdy dne 23. srpna 1866 podepsána finální mírová smlouva. Ta jen

¹⁰⁹ EISNER, s. 72.

¹¹⁰ BĚLINA, FUČÍK, s. 479.

¹¹¹ EISNER, s. 72.

zpřesňovala výsledky předběžného míru z Mikulova.¹¹² Pražský mír měl 14 bodů, první zmiňoval ochotu ke stálému míru a přátelství mezi Rakouskem a Pruskem. Další body prakticky kopírovaly smlouvu z Mikulova. Upřesněno bylo také postavení jihoněmeckých států, jenž se měly těšit mezinárodní nezávislosti. Dále bylo ve smlouvě rozděleno bývalé spolkové jmění.¹¹³ Pražským mírem tak skončila prusko-rakouská válka a Prusko odstranilo první velkou překážku na své cestě ke spojení celého Německa pod svou taktovkou. S jihoněmeckými státy mělo Pruské království tajné dohody, jimiž se dostávala vojka těchto států pod pruské velení. Sjednocení Německa bylo dokončeno prusko-francouzskou válkou z roku 1870, ve které i díky Moltkeho vojenskému géniu Prusko naprosto rozdrtilo francouzskou armádu u Sedanu. Dne 18. ledna 1871 bylo ve Versailles vyhlášeno Německé císařství, čímž se Bismarckovi podařilo sjednotit Německo „železem a krví“.¹¹⁴

¹¹² URBAN, *Vzpomínka...*, s. 314.

¹¹³ EISNER, s. 73.

¹¹⁴ KRIEGER, MÜLLER, VOLLRATH, s. 280.

6. ZÁVĚR

V roce 1862 se stal pruským ministerským předsedou Otto von Bismarck, jehož cílem bylo sjednotit Německo pod pruskou vládou. Sám Bismarck prohlásil, že Německo je třeba sjednotit „*železem a krví*“, což se nakonec skutečně stalo. Pro jeho ambice byla v 60. letech 19. století ideální situace, Rakousko bylo po Krymské válce bez spojenců, jelikož odmítlo podpořit Rusko, nicméně se rozhodlo nepřidat se ani na stranu jeho protivníků, byť se pokusilo o anexi podunajských knížectví.

V roce 1863 byla v Dánsku přijata nová ústava, která byla faktickou anexí Šlesvicka-Holštýnska, což se nelíbilo Německému spolku, jelikož Holštýnsko bylo jeho členem. Prusko se ihned postavilo za zájmy Spolku, Rakousko bylo jakožto předseda Spolku donuceno se k pruskému snažení přidat, pokud si chtělo ponechat tvář a neztratit podporu menších států v německém prostoru. Spolek se rozhodl pro spolkovou exekuci, při níž bylo obsazeno Holštýnsko. V lednu roku 1864 se Prusko rozhodlo pokračovat v zásahu proti Dánsku a přeneslo válku hlouběji na jeho území. Rakousko se s Pruskem spojilo proti Dánsku, jelikož by to bylo v Německém spolku bráno jako projev slabosti. Rakouskému císařství v této válce prakticky o nic nešlo pouze o udržení jeho statutu ve Spolku, území bylo daleko od hranic císařství a navíc bylo odděleno Pruskem. Poté co Pruské království porazilo Dány u Düppelu a byl dobyt ostrov Als, sjednalo Prusko a Rakousko s Dánskem mír, v němž dánský král předal Šlesvicko a Holštýnsko pruskému králi a rakouskému císaři, což bylo později využito jako záminka k rozpoutání války v roce 1866. Jelikož se ve šlesvicko-holštýnské otázce nebylo Rakousko schopno s Pruskem domluvit, začaly se vztahy mezi státy zhoršovat. Tento problém dočasně vyřešila Gasteinská konvence z roku 1865, která dávala práva na Holštýnsko Rakousku a na Šlesvicko Prusku.

Avšak toto řešení bylo pouze dočasné. Poté co Bismarck během jara 1866 získal jako spojence Itálii a garantovanou neutralitu ostatních velmocí, bylo rozhodnuto, že dojde k válce mezi Rakouskem a Pruskem. Rakouská politika

v rámci německého prostoru byla pro většinu středně velkých států v jižním Německu přípustnější, jelikož na rozdíl od pruské nebylo jejím cílem anektovat státy Německého spolku. Díky tomu se většina jižních států přidala v blížícím se konfliktu na stranu Rakouska. Mezi velmocemi převažoval názor, že Rakousko ve válce s Pruskem dosáhne vítězství. Válka začala 14. června 1866 obsazením Hannoverska, Saska a Hesenska-Kasselska. Boje na území jihoněmeckých spojenců Rakouska měly marginální dopad na výsledek konfliktu. Dne 20. června 1866 se do války přidalo Italské království, které bylo poraženo 24. června 1866 v bitvě u Custozy a 20 července 1866 bylo poraženo i v námořním střetnutí u ostrova Vissu. Role Italského království v tomto konfliktu byla pouze rozdělit rakouskou armádu na dvě části, aby ztratila početní převahu na bojišti s Pruskem. Italové se snažili zvýšit své územní požadavky na úkor Rakouska, ale Bismarck to odmítal, jelikož jeho cílem nebylo Rakouské císařství příliš oslabit. Hlavním bojištěm Prusko-rakouské války se staly Čechy, kde se rakouská Severní armáda utkala s pruskou I., II. a Labskou armádou. Rakušané byli vyjma bitvy u Trutnova, jejíž význam byl díky prohrám ostatních sborů nicotný, ve všech střetnutích poraženi. Rozhodující bitva konfliktu se udála 3. července 1866 u Hradce Králové, v níž Severní armáda utrpěla těžkou porážku a až do konce války pouze ustupovala. Od 22. července byl mezi oběma válčícími stranami vyhlášen klid zbraní, jelikož probíhala jednání o předběžném míru v Mikulově. Konečná mírová smlouva byla podepsána dne 23. srpna 1866 v Praze. V literatuře se často píše, že Prusko-rakouskou válku rozhodla vyspělejší technologie na straně Pruska. Nicméně toto tvrzení není zcela založené na pravdě. Rakousko disponovalo kvalitnějším dělostřelectvem a rakouské předovky byly sice pomalejší, ale disponovaly větším dostřelem a přesností. Systém předovek byl v té době téměř dokonalý. Pruské zadovky byly více poruchové a vyžadovaly neustálé doplňování munice, jelikož díky mnohem rychlejší střelbě spotřebovaly více nábojů. Válku také rozhodlo velení. Na rakouské straně se stále bojovalo starým způsobem frontálních útoků velkého množství vojáků a mezi jednotlivými sbory chyběla kvalitní komunikace a jednotnost plánování. Pruské armádě velel jediný člověk a tím byl polní maršál Helmuth von Moltke. Moltke modernizoval

způsob, jímž bojovala pruská armáda, a stal se průkopníkem moderní taktiky. Díky jeho taktickému géniu Prusko zvítězilo na všech frontách, na nichž bojovalo.

Pražským mírem byl rozložen Německý spolek a Rakousko ztratilo své velmocenské postavení. Na místo Německého spolku vznikl spolek Severoněmecký pod taktovkou Pruska. V tomto spolku byly sdruženy veškeré státy severně od řeky Mohan. Prusko tak odstranilo svou překážku v německém prostoru a zbývalo připojit již jen jihoněmecké státy. Německo bylo konečně sjednoceno 18. ledna 1871 po válce s Francií. Velkou roli v celém sjednocovacím procesu Německa sehrál Otto von Bismarck, který pevnou rukou řídil pruskou diplomacii a využil všech možností, které mu historie nabídla.

7. SEZNAM LITERATURY

BAUER, František, *Bismarck. Diplomata a státník*, Praha 1941.

BENEŠ, Ctirad, *Zbraně v prusko-rakouské válce r. 1866*, Pardubice 1966.

BĚLINA, Pavel, FUČÍK, Josef, *Válka 1866*, Praha 2005.

CLARK, Chester Welsh, *Franz Joseph and Bismarck. The Diplomacy of Austria before the War of 1866*, London 1934.

CLARK, Christopher, *Prusko. Vzestup a pád železného království*, Praha 2008.

DEJMEK, Jindřich, *Bismarck, Rakousko a česká otázka*, In: LOUŽEK, Martin (ed.), *Otto von Bismarck. 200 let od narození*, Praha 2015, s. 105-122.

EISNER, David, *Bismarck, Rakousko a předběžný mír v Mikulově*. In: *Historický obzor* 16, 2005, 3/4, s. 64–73.

FUČÍK, Josef, *Válka 1866. Běda poraženým*, Praha 2012.

HÁLEK, Jan, *Gasteinská konvence 1865*. In: *Historický obzor* 15, 2004, 5/6, s. 116–130.

HÁLEK, Jan, *Prusko, Rakousko a šlesvicko-holštýnská otázka*. In: *Historický obzor* 13, 2002, 7/8, s. 169-175.

HELLER, Servác, *Válka z roku 1866 v Čechách, její vznik, děje a následky*, Praha 1895.

JUNEK, Václav, *Prusové (a Otto von Bismarck) v Praze (1866)*, In: LOUŽEK, Martin (ed.), *Otto von Bismarck. 200 let od narození*, Praha 2015, s. 123-128.

KRIEGER, Karl-Friedrich, MÜLLER, Heine, VOLLRATH, Hanna, *Dějiny Německa*, Praha 2004

LOEWENSTEIN, Bedřich, *Otto von Bismarck*, Praha 1968.

- PERNES, Jiří, *Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526–1918*, Praha 2003.
- POTTINGER, Ann, *Napoleon and the German Crisis 1865–1866*, Cambridge 1958.
- RICHTER, Karel, *Třeba i železem a krví. Prusko-rakouské války 1740–1866*, Praha 2007.
- SCHOEPS, Hans-Joachim, *Dějiny Pruska*, Praha 2004.
- SKED, Alan, *Úpadek a pád Habsburské říše*, Praha 1995.
- SKŘIVAN, Aleš, *Evropská politika 1648–1914*, Praha 1999.
- ŠEDIVÝ, Miroslav, *Zrod německého nacionalismu*, Plzeň 2014
- ŠUSTA, Josef, *Dějiny Evropy v letech 1812–1870*, Praha 1923.
- TARABA, Luboš, *Prodané vítězství. Poslední válka za sjednocení Itálie 1866*, Praha 2014.
- TAYLOR, A. J. P., *Bismarck*, Praha 1998.
- URBAN, Otto, *František Josef I.*, Praha 1991.
- URBAN, Otto, *Vzpomínka na Hradec Králové. Drama roku 1866*, Praha 1986.
- VAN DER KISTE, John, *Císař František Josef. Život, pád a zánik habsburské říše*, Praha, 2008.
- VOLF, Josef, *Vzpomínky na válku 1866*, Praha 1934.
- WACHENHUSEN, Hans, *Tagebuch vom Oesterreichischen Kriegsschauplatz 1866*, Berlin 1866.

8. RESUMÉ

The aim of the thesis is to describe the relations between Austria and Prussia between 1864 and 1866 when many major events took place between these superpowers. The thesis focuses predominantly on diplomatic Engagements, where both countries had their interest. However, diplomacy failed and the war which begin also cover this period between 1864 and 1866. Another aim of the thesis is to explain the reasons of Prussian victory in the Prussian-Austrian War. The author used the direct methods in creating the work.

The author, for a full understanding of the subject, considers it necessary for the reader to become Personage Otto von Bismarck and his role in this period is very important and necessary to understand German aims. Furthermore, it is essential to mention the German Society as an institution and to analyse into the depth of the Prussian ambition within the Society. In his work, the author writes about the origin and development of the Schleswig-Holstein question, including the German-German war of 1864, which ended with the Vienna Peace Treaty. The author also deals with the period between the Danish-German war and the Prussian-Austrian war.. During this period there were a number of diplomatic talks between Prussia and Austria, the summit of which was the Gastein Convention of 1865. Further, the another chapter describes Bismarck's attempt to connect with Italy and gain the neutrality of other powers in the upcoming war, which has met with success. In the last chapter, the author deals with the Prussian-Austrian War in 1866 and describes the struggles on all fronts in Italy, South Germany, with particular emphasis on the war in Bohemia. The chapter deals with the Battle of Hradec Králové and the peace talks in Mikulov and Prague. It was the second largest battle of the 19th century. At the end of Work ends with conditions of the Prague Peace and also the mention of the final unification of Germany under the rule of Prussia.

Austrian politicians were at a considerable distance in Prussia due to the masterly appreciation of Prussian Prime Minister Otto von Bismarck. Thanks to

Austria's cool relations with other powers, he had the unique possibility of excluding the Austrian Empire from the German League, allowing Prussia to become a hegemon in German space. It is very good to see the example of the Danish-German War in 1864, in which Austria entered mainly to avoid losing sight of smaller German states. That might conclude that the Austrian Empire would not defend them if necessary.

The author also concludes that the Prussian-Austrian War was no longer a determined conflict but a balanced war, which was decided mainly by the smaller ability of the Austrian commanders and the more modern system of Prussian warfare. The war with Austria was one of the most important steps towards the unification of Germany in 1871.